

Politikere skal lade fornuft og forstand råde

Folkets følelser skal hverken ignoreres eller blindt følges. Det sidste hedder populisme, følgagtighed og demagogi. Det andet hedder demokratisk duelighed og politisk ansvarlighed.

Kronik

Anders Klostergaard Petersen
professor, Aarhus Universitet

Et spørgsmål går gennem Europa: populismens. Der har været skrevet meget de seneste 20 år om fremkomsten af forskellige politisk populistiske bevægelser. Danmark, Frankrig, Holland, Italien, Tyskland, Østrig og i de seneste år en skræmmende udvikling i Visegråd-landene er blot nogle af en lang række eksempler på populismens europæiske genkomst. Vist er der betydningsfulde forskelle i grad og omfang af populisme mellem de forskellige lande, men alle uligheder til trods er mønstret i de forskellige nationer parallelt. Mange er de, som har forsøgt at forstå udviklingen. Hvorfor og hvordan er det kommet dertil, at populismen atter hjemsøger Europa? Udgangspunktet er forundring. Der er noget, som ikke stemmer, noget, der skal forklares.

Jeg har en anden opfattelse. Jeg finder det underfuldt, at det i så lang tid, som tilfældet er, er lykkedes at holde populisme og demagogi stangen. For det er desværre mere normen end undtagelsen. Tænk blot på udviklingen i Nordvesteuropa siden Anden Verdenskrig. Det er et under, at vi i næsten 75 år har levet i fred og fordragelighed med hinanden. Det er lettere at forstå menneskets tilbøjelighed til tryghed blandt artsfæller, enklavisme, fremmedfrygt, spontan aggression og lemfældig vold,

end det er at forklare fred, stabilitet, kulturel og social rigdom, tolerance og åbne grænser. Eller sagt på anden vis: Kontinuerlig social velstand og kulturelt overskud er miraklet, som skal forklares. Aggression, despotisme, magtbegær og selvcentrerethed udgør fundamentet. Derfor er det ikke svært at forstå populismen.

Misforstå mig ikke. Jeg fordømmer den ikke. Jeg har stor forståelse for den utryghed, den spejler. Men en ting er forståelse, noget andet er billigelse og sympati. Jo stærkere graden af populisme og følelsesmæssig usikkerhed er, desto større er risikoen for spontan aggression, destruktion og tilfældig vold. Negative følelser får lov at dominere over forstand og fornuft. Politikere har som særligt ansvarlige for et samfunds sammenhængskraft og fælles kulturelle fundament også det opdrag at tale negative følelser og deres relaterede sociale konsekvenser imod.

Det er ikke mindst i den sammenhæng, man som politiker og som politisk parti viser demokratisk duelighed. Følgagtighed og lefleri for folkedybets negative følelser er ikke alene udtryk for manglende demokratisk dømmekraft, men det er også en meget farlig vej at slå ind på. Det viser historien med al tydelighed. Som politiker er man kaldet til at vise omhu og lade fornuften råde, når en befolkning eller befolkningsgruppe geråder i følelsers vold.

Det er derfor, der på væggen i Vandrehallen på Christiansborg som et memento til landets politi-

kere står skrevet: »Folkegunst er idel dunst«, for også politikere er som mennesker flest og lader sig forføre af sirenesang. Derfor må de til stadighed indprente sig betydningen af at lade fornuft og forstand råde over affekt og følelsesmæssig impulsivitet. At give sig til fældige og spontant opståede følelser i befolkningen i vold er at skalte og valte med samfund og kultur. Ved et nyt folketingsårs begyndelse er der behov for igen at reflektere over relationen mellem følelser og forstand, fornuft og følgagtighed.

En betydningsfuld samfundstænkner, Jonathan H. Turner, har slået til lyd for også at bruge en Gini-koefficient til at måle en befolknings følelsesmæssige status. Vi bruger den normalt til at måle graden af ulighed i fordeling af ressourcer, oftest indkomst- eller formuefordeling. I den hypotetisk antagne fuldstændig lige indkomstfordeling vil 10 pct. af befolkningen modtage 10 pct. af den samlede indkomstmængde og så fremdeles.

Gini-koefficienten betegner den grad, som den faktiske fordeling af en given ressource afviger i forhold en situation med fuldstændig lighed. Lav Gini-koefficient i indkomstfordeling betyder som i Danmark en forholdsvis økonomisk homogen befolkning med begrænset grad af ulighed. Omvendt er en høj Gini-koefficient udtryk for en befolkning med meget ulige indkomstfordeling. Det siger sig selv, at risiko for social revolte og kulturelt sammenbrud er langt større i populationer med

høj Gini-koefficient. Det er imidlertid ikke kun formue- eller indkomstfordeling, der kan målsættes. Vi kan også kvantificere følelser. Men hvorfor det?

Hvis der er en ting, vi har lært af de seneste 25 års moralpsykologiske og politologiske litteratur, er det, i hvor høj grad følelser spiller en helt afgørende rolle for demokratisk positionering og stillingtagen. Det har vi de seneste år også i praksis set en række grimme eksempler på, hvor ny teknologi udnyttes til at manipulere en befolknings eller bestemt befolknings-

”

Kære politikere: Brug dog jeres fornuft og forstand, men tag også folkets følelser i agt.

gruppes grundlæggende følelser.

Kampagner kan målrettes præcist. Trumps valgkampagne, brexit-afstemningen og russiske troldes indgriben i demokratiske processer er blot nogle af de mest skræmmende eksempler på, hvordan kyniske demagoger, fordi de ved, hvor let det er at påvirke menneskers følelser, har manipuleret godt og grundigt med mennesker og udfordret de grundlæggende demokratiske principper.

Få tænkere har som Jonathan Turner forstået, hvor afgørende følelser er for den menneskelige udvikling. Vi er på godt og ondt fø-

lelsesvæsener bestemt som en række andre pattedyr af de grundlæggende primærfølelser, vrede, sorg, frygt og glæde. Men vi er også mere end det, for den menneskelige evolution har ikke mindst været kendetegnet ved en markant udvikelse af følelsespaletten. Tænk blot på centrale sekundærfølelser som skam og skyld, uden hvilke vi aldrig nogensinde ville kunne indgå i de enorme fællesskaber, som udgør livsgrundlaget i dag.

På mindre end 10.000 år er vi gået fra små grupper af 80-100 individer til kolossale fællesskaber som den danske befolkning, Københavns indbyggertal eller Seoul med over 23 millioner mennesker. Det har kunnet lade sig gøre i kraft af vort komplekse følelsesliv, men også, fordi vi ud af evnen til at aflæse andres intentioner har udviklet egenskaber som fornuft og forstand.

Tag 200 chimpanser, og send dem med fly fra Kastrup til Rom. Du kan være fuldt forvisset om, at en pæn del af dem vil være skambidte og mangle øreflipper ved ankomsten. Jeg flyver undertiden ofte transatlantisk i overfyldte fly. Jeg er aldrig ankommet til USA eller Canada uden at have begge øren i behold. Vel kan der opstå skærmydsler på rejsen; men aldrig mere alvorlige, end at flypersonalet med fornuft og forstand formår at tale de ophidsedes følelser til ro.

Hvad med en befolkning eller befolkningsgruppe, hvor der hersker en høj grad af ulighed mellem ideal og faktisk positivfølelse? En sådan befolkning har svært ved at holde aggressioner i ave og vil typisk gribe til vold og selvdestruktiv adfærd. Bilafbrændinger og bandekrige taler et tydeligt sprog. De er udtryk for oplevelsen af at stå i modsætningsforhold til almenkulturen. Det lader jeg her ligge.

Til gengæld vil jeg for det nye folketingsår appellere til vore politikere om at ihukomme, at folkegunst er idel dunst. Som politiker har man pligt til at forlade sig på fornuft og forstand og ikke følelser, der kommer og går og alt for ofte spejler stemninger, hvorpå man aldrig kan bygge et stabilt samfund eller en sund kultur. Lad os i det nye folketingsår slippe for at høre politikere som f.eks. Naser Khader henvise til, hvad deres mavefølelse måtte tilsige dem. Peristaltiske problemer skal ikke løses i offentligheden. Lad os blive fri for at høre f.eks. Kristian Thulesen Dahl fortælle, hvordan han i sin politiske færd vægter følelse mere end fornuft. Er det for meget at bede om politikere, som frem for følelser lader fornuft og forstand råde og har mod til at tale befolkningen imod, når den gejler sig op i følelseshysteri? Det synes jeg ikke. Det er, hvad man må forvente af folkevalgte. Derfor har vi givet dem et særligt opdrag.

Kære politikere: Brug dog jeres fornuft og forstand, men tag også folkets følelser i agt. De skal hverken ignoreres eller blindt følges. Det sidste hedder populisme, følgagtighed og demagogi. Det andet hedder demokratisk duelighed og politisk ansvarlighed.

